

Les malheurs d'Orphée

Darius Milhaud

holland fe2tival

Werken van Darius Milhaud

Schönberg Ensemble

muzikale leiding: Reinbert de Leeuw

inhoud

5	<i>Trois Rag-Caprices</i>
6	<i>Saudades do Brasil – L'Homme et son désir</i>
8	<i>Les Malheurs d'Orphée</i>
10	synopsis
11	libretto
21	biografieën uitvoerenden

8 juni 1992, aanvang 20.30 uur
Paradiso Amsterdam

Er is een pauze na *L'Homme et son désir*. Het concert is om ca. 22.15 uur afgelopen en wordt rechtstreeks uitgezonden op Radio 4. Het is verboden tijdens het concert te fotograferen.

Coproducent NOS-radio. Deze produktie kwam tot stand met steun van het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties.

Darius Milhaud (1892-1974)

Trois Rag-Caprices (1922)

1. (Sec et musclé)
2. Romance
3. (Précis et nerveux)

Saudades do Brazil (1920-1921)
bewerking Elmer Schönberger

Ouverture

1. Copacabana
2. Ipanema
3. Sumaré
4. Botafogo
5. Laranjeiras
6. Paysandu
7. Tijuca
8. Corvocado

L'Homme et son désir (1918)

Les Malheurs d'Orphée (1924)
opéra en trois actes
sur un livret d'Armand Lunel
concertante uitvoering

Schönberg Ensemble

Eleonore Pameijer	fluit/piccolo
Marieke Schneemann	fluit
Maarten Karres	hobo
Pierre Woudenberg	klarinet/es-klarinet
Liesbeth de Jong	basklarinet
Wilma van den Berge	fagot
Hans Dullaert	hoorn
Eddy van Dijken	hoorn
Willem van der Vliet	trompet
Toon van Ulsen	trombone
Mapje Keereweer	harp
Marja Bon	piano
Ger de Zeeuw	slagwerk
Arnold Marinissen	slagwerk
Ron Colbers	slagwerk
Rogier van der Tweel	slagwerk
Rene Spierings	slagwerk
Niels van Hoorn	slagwerk
Michel Weekhout	slagwerk
Marten van den Bijlaard	slagwerk
Emiel Matthijsse	slagwerk
Maarten Pijnenborg	slagwerk
Tom van der Loo	slagwerk
Janneke van der Meer	viool
Wim de Jong	viool
Esther van Stralen	altviool
Hans Woudenberg	violoncello
Peter Luit	contrabas

L'Homme et son désir

Ellen van Lier	sopraan
Joke de Vin	alt
James Doing	tenor
Harry van der Kamp	bas

Les Malheurs d'Orphée

Anne Marie Rodde	sopraan
Didier Henry	bariton
James Doing	tenor
Maarten Koningsberger	bariton
Harry van der Kamp	bas
Ellen van Lier	sopraan
Caren van Oijen	mezzosopraan
Joke de Vin	alt

Trois Rag-Caprices

Debussy componeerde *Het kleine negertje*, Satie zijn *Rag-Time du paquebot* (onderdeel van *Parade*), Stravinsky zijn *Rag-Time* en *Piano-Rag-Music* en Milhaud volgde enkele jaren later, in 1922, met *Trois Rag-Caprices*, een nog enigszins bescheiden bijdrage aan de Amerikaanse gesyncopeerde stijl. Een jaar later, en een beslissende ervaring met 'la pure tradition du Jazz' in New York rijker, componeerde Milhaud *La création du monde*, een historisch hoogtepunt in de liaison van gecomponeerde muziek met jazz. *Trois Rag-Caprices* werd oorspronkelijk voor piano gecomponeerd en in deze versie in première gebracht op 23 november 1922 als onderdeel van een geheel aan Milhaud gewijd programma in de serie Concerts Jean Wiéner in het Théâtre des Champs-Élysées, uitgevoerd door Wiéner zelf. In zijn memoires vertelt Milhaud van zijn bezoeken aan Gaya, een bar in Parijs, waar Wiéner (pianist, jazz-adept van het eerste uur, componist, organisator) enige tijd de kost verdiende. Samen met een zwarte saxofonist-banjonist speelde hij rags, foxtrots en Bach. Bij Wiéner klonk de gesyncopeerde muziek 'met luchtig gemak' en 'licht van ritme'.

Elmer Schönberger

Milhaud's *Saudades do Brasil* en *L'Homme et son désir* zijn gestileerde muzikale herinneringen. Beide composities hebben hun wortels in de periode 1917-1918, toen de vierentwintigjarige Milhaud in Rio de Janeiro verbleef als assistent van de dichter-diplomaat Paul Claudel, met wie hij sinds 1913 aan een ambitieus opera-project, *L'Orestie*, werkte. In zijn memoires, *Notes sans musique*, situeert Milhaud het Franse gezantschap in de 'Rue Paysandú', en dat klinkt bekend. Want behalve een straat in Rio en een stad in Uruguay is 'Paysandú' de titel van de twaalfde en laatste der *Saudades do Brasil*.

Het carnaval van Rio – inmiddels een bekend exportprodukt, toen in Europa alleen nog bekend uit verhalen van geprivilegieerde reizigers – was bij aankomst van de componist in februari 1917 in volle gang. Milhaud voelde onmiddellijk 'le vent de folie' en reageerde enthousiast. 'Het bal begint op de klanken van een vialão, een soort gitaar, en een paar slaginstrumenten zoals de choucalha', en het zal de lezer van deze herinneringen niet verbazen deze choucalha terug te zien in Milhaud's orkestbewerking van de oorspronkelijk voor piano geschreven *Saudades do Brasil*. De componist werd naar eigen zeggen vooral gefascineerd door het ritme van de Braziliaanse muziek: 'Er was iets met de syncopen waar ik maar heel moeilijk vat op kreeg: die ongrijpbare spanning, die nonchalante adem, dat lichte stokken. Ik kocht een groot aantal maxixes en tango's en ik probeerde ze te spelen met hun syncopen, die van de ene hand naar de andere verspringen. Mijn inspanningen werden beloond, en uiteindelijk kreeg ik hem in de vingers en kon hem zelfs analyseren, deze zo typisch Braziliaanse "bagatel". Twee jaar na zijn terugkeer in Parijs componeerde Milhaud een soort muzikaal reisverslag in de vorm van de *Saudades do Brasil*, twaalf dansen in tweekwartsmaat, de meeste tussen de vijf-

tig en zeventig maten lang, in tempo variërend van = 84 ('Botafogo') tot = 135 ('Laranjeiras'), en met een gemiddelde duur van minder dan anderhalve minuut.

De bewerking van *Saudades do Brasil* bestaat uit acht van de oorspronkelijk twaalf delen. Zij worden voorafgegaan door de ouverture die Milhaud aan zijn orkestbewerking van de compositie toevoegde. De oorspronkelijke volgorde van de acht delen is om 'dramatische' redenen (toonsoort, tempo) gewijzigd. Uitgangspunt van de bewerking was niet om de orkestversie van het stuk zo getrouw mogelijk te volgen, maar om – anders dan in Milhaud's bewerking, waarin geen piano voorkomt – vooral in het eerste en het laatste deel te laten horen dat de oorsprong van de compositie in pianomuziek is gelegen.

Evenals *L'Orestie* is *L'Homme et son désir* het resultaat van de gemeenschappelijke inspanningen van Milhaud en Claudel, die zich ditmaal in het bijzonder hadden laten inspireren door de danser Nijzinski tijdens diens optredens in Rio. De voorstellingen die Nijzinski tijdens de grote Zuidamerikaanse tournee van de Ballets russes gaf zouden echter zijn laatste zijn. *L'Homme et son désir* zou uiteindelijk in 1921 dan ook niet bij de Ballets russes maar bij de Ballets suédois in première gaan. Het kleine 'drame plastique' is, met de woorden van Claudel, 'ontsproten aan de ambiance van het Braziliaanse oerwoud, waarin we in zekere zin ondergedompeld waren en die bijna de eenvormigheid en de dichtheid van een element heeft. Wat is de nacht toch vreemd als hij vervuld begint te raken van beweging, kreten en vage schijnsels! Zo'n nacht is nu precies wat ons Poème probeert uit te beelden.' De partituur schrijft behalve twaalf solo-instrumenten een kwartet van woordloos zingende vocalisten voor en een (zeker voor de tijd van ontstaan) groot en gevarieerd arsenaal van slagwerk, bevattende onder meer een zweep, windmachine en hamer-op-plank. De door de componist gevreesde uitwerking van het slagwerk op het publiek bleef, althans in 1921, uit.

Elmer Schönberger

Tussen 1924 en 1926 schreef Milhaud een drietal korte kamer-opera's: *Les Malheurs d'Orphée*, *Esther de Carpentras* en *Le Pauvre Matelot*. De lengte van deze werken ligt in tijdsduur tussen een half uur en een uur; allen hebben zij een ironische, satirische of surrealistische ondertoon. Zij vormen daarmee een apart genre binnen Milhaud's dramatische composities, naast opera-oratoria als *Christophe Colomb* (1930) en *David* (1954), en heroïsche opera's als *Maximilien* (1932) en *Bolivar* (1950).

8 In 1924 ontving Milhaud een compositie-opdracht van Prinses Edmond de Polignac. Zij was een bekende kunstbeschermster en pianiste die er nog een echte 'salon' op na hield waar veel eerste uitvoeringen van door haar bestelde composities van o.a. Ravel, Satie, de Falla en Poulenc werden gegeven. Milhaud was vrij in zijn onderwerp: hij koos de klassieke mythe van Orpheus en Eurydice, welke hij echter wilde situeren in de Camargue, de streek rond zijn geboortestad Aix. Hij zocht Armand Lunel aan als librettoschrijver; deze jeugdvriend had al eerder gedichten geleverd die Milhaud op muziek had gezet, en hij zou ook het jaar daarop de tekst voor *Esther de Carpentras* (1925) schrijven. Jean Victor-Hugo ontwierp de decors en kostuums, en het stuk ging in 1925 in het Théâtre de la Monnaie in Brussel in première.

Lunel splitste het libretto op in korte scènes, verdeeld over drie bedrijven. Milhaud kon goed overweg met deze compacte schrijfwijze en componeerde korte aria's, duetten en ensembles. Maar ook de instrumentatie en de vocale bezetting is beperkt gehouden: het orkest telt slechts 13 instrumenten, en behalve Orphée en Eurydice zijn de personages in kleine koren gegroepeerd. Zo is er het Koor der Handwerkslieden, het Koor der Dieren en dat der Bohémiennes (zusters van Eurydice).

Het plaatsen van de handeling in een eigentijdse omgeving heeft uiteraard gevolgen voor de herkenbaarheid van het oorspronkelijke verhaal. De hoofdpersonen en de decors zijn naar het platteland van de Camargue getransplanteerd. Orphée is een 'genezende weldoener voor mens en dier', die zich vooral het lot van de dieren aantrekt. Deze worden oud en vermoeid, en met diverse ledematen in het verband en het gips (dankzij Orphée), ten tonele gevoerd. Eurydice is een rondreizende bohémienne (lees: zigeunerin) die net met haar zusters en verdere familie in het dorp van Orphée is aangekomen. Met haar kleurige jurk en lange sjaal lijkt Eurydice op een 'zwart met goud gestreepte bij'; Orphée spreekt haar ook aan met 'Abeille'.

Milhaud is er in geslaagd met bescheiden orkestrale middelen een grote sonoriteit te bereiken, voldoende om de concertzaal te vullen. Tijdens de repetities in 1925 had de Belgische dirigent Corneil de Thoran de strijkers verdubbeld, uit vrees dat de slechts dertien instrumenten onvoldoende volume zouden produceren. Al snel begreep hij dat de balans tussen de instrumenten verstoord werd: uiteindelijk liet hij de doublures achterwege.

Wim de Vries 9

Darius Milhaud Californië, 1945

Eerste bedrijf

Een groepje dorpshuizen, de deuren geopend, rechts die van de wagenmaker, de hoefsmid en de mandenmaker. Links, apart gelegen, met deuren en ramen gesloten, het huis van Orphée, de wonderdokter.

De dorpelingen maken zich ongerust over de frequente afwezigheid van Orphée, die er regelmatig op uit trekt om de wilde dieren te verzorgen. Orphée komt net terug uit het bos, stelt hen gerust en kondigt aan dat hij vaker aanwezig zal zijn omdat hij met Eurydice gaat trouwen. Eurydice verschijnt, gehaast, omdat zij door haar familie die tegen het huwelijk is en haar wil terughalen, achterna wordt gezeten. De dorpelingen raden haar en Orphée aan samen te vluchten.

Tweede bedrijf

Een open plek in de bergen, rechts een bron en links een berghut. De dieren (het Wilde Zwijn, de Wolf, de Beer en de Vos) komen één voor één uit het bos om te drinken en scharen zich om de bron.

Orphée en Eurydice hebben zich in hun schuilplaats teruggetrokken. Eurydice heeft 'un mal mystérieux' onder de leden die ook Orphée ondanks zijn medische kennis niet kan genezen. Eurydice sterft na de dieren op het hart te hebben gedrukt over Orpheus te waken. De dieren voeren haar lichaam mee.

Derde bedrijf

Het interieur van Orphée's huis in het dorp, een merkwaardige combinatie van apotheek en natuurhistorisch museum. Vol met kruiden, potten en pannen, medische instrumenten, oude voorwerpen. Links, rechts en achterin zijn 3 deuren zichtbaar.

Orphée beweent zijn lot en heeft waanvoorstellingen. Uit elk der 3 deuren verschijnen één voor één de 3 zusters van Eurydice (als de Bacchanten die in de oorspronkelijke mythe het lichaam van Orpheus verscheuren). Zij verwijten Orphée de dood van hun zuster, hoewel de tweelingzuster van Eurydice hem en passant nog voor zich probeert te winnen. Orphée verdedigt zich niet en zij doden hem uiteindelijk met een schaar, door verstikking en met de zweep. Wanneer Orphée nog éénmaal Eurydice aanroept, beseffen zij te laat dat hij echt van haar hield en dat zij zich hebben vergist.

Les Malheurs d'Orphée

OPÉRA EN TROIS ACTES

Paroles de

ARMAND LUNEL

Musique de

DARIUS MILHAUD

PRIX NET : 4 FR. 50

PARIS

AU MÈNESTREL, 2 bis, RUE VIVIENNE (2e) HEUGEL

ÉDITEUR-PROPRIÉTAIRE POUR TOUTS PAYS

Tous droits de reproduction, de traduction, d'arrangement et de représentation réservés en tous pays.

Copyright by HEUGEL 1926

H. 29343
EXEMPLAIRE DE LOCATION
APPARTIENT A L'ÉDITEUR HEUGEL } N°

Rolverdeling:

Euridice (lyrische sopraan)
Orphée (hoge bariton)
Hoefsmid (tenor)
Wagenmaker (bariton)
Vlechter (bas)
Vos (sopraan)
Wolf (alt)
Wild zwijn (tenor)
Beer (bas)
Tweelingzuster (sopraan)
Tweede zuster (mezzosopraan)
Zuster van Euridice (alt)

Anne Marie Rodde
Didier Henry
James Doing
Maarten Koningsberger
Harry van der Kamp
Ellen van Lier
Joke de Vin
James Doing
Harry van der Kamp
Ellen van Lier
Caren van Oijen
Joke de Vin

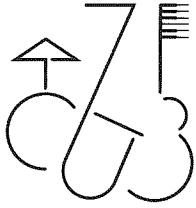
Gepresenteerd tijdens het Holland Festival

Luigi Nono
Kronos Quartet
Gidon Kremer
Schönberg Ensemble
Nieuw Sinfonietta Amsterdam

Gemist tijdens het Holland Festival

Peter en de Wolf
Stravinsky dirigeert Stravinsky
Arvo Pärt
Simeon ten Holt's Canto Ostinato
Schnittke & Rostropovich

Edoch, dit alles verkrijgbaar bij:

CONCERTO
UTRECHTSESTRAAT 54-60
1017 VP AMSTERDAM
TEL. 020 - 623 52 28/624 54 67

Acte premier

Choeur des Métiers, Orphée, Eurydice

Les dernières maisons du village, au bord de la pleine campagne. A droite, chacun reconnaissable à une haute enseigne qui dresse au-dessus de la porte tous les attributs du métier, les trois ateliers grands ouverts, du charron, du maréchal et du vannier.

A gauche, solitaire et secrète, porte et fenêtres fermées, la maison du rebouteur Orphée.

I

Choeur des Métiers

Choeur

Maréchal parmi mes étincelles,

Charron près de ma roue,

Vannier dans mes corbeilles:

Chacun sur sa porte lutte avec son métier.

L'osier grince sous mes doigts qui le façonnent,

Mon marteau frappe l'enclume,

Mon cheval hennit, les mouches bourdonnent.

Seule ta maison, rebouteur!

Reste muette et fermée!

Orphée! Orphée!

Ton mystère, ton absence

Et tous les miracles : folies! imprudences!

Depuis longtemps nous font peur.

(Ils cognent à sa porte.)

Ah! si tu ne soignais que les gens du village,

Nos troupeaux, nos arbres fruitiers!

Mais non!

Ton étable est ouverte à toutes les bêtes sauvages,

Tu portes la tisane aux loups, le baume aux sangliers.

Un jour ils te dévoreront.

(Tandis qu'ils l'appellent, Orphée s'avance à l'entrée du bourg.)

II

Air d'Orphée

Orphée

Le Loup, le Sanglier, le Renard et l'Ours, ne tremblez plus pour moi, amis!... sont mes amis.

Ne tremblez plus! Je suis allé leur faire mes adieux dans la montagne. Maintenant, je reviens pour toujours avec vous.

Aux bêtes les plus douces et les plus farouches, à la biche tremblante, au lièvre fou, Amis! pour mon bonheur, je préfère l'abeille, ne tremblez plus... qu'au jour fixé je dois attendre ici.

III

Dispute du Choeur et d'Orphée

Choeur

Ah! téméraire, encore!

Quelle abeille? Orphée!

Orphée

Noire et or!

Choeur

Si sa piqûre était mortelle....

Orphée

Cette abeille est ma fiancée!

Choeur

Première nouvelle!

Tu ne nous en avais rien dit.

Et d'où est-elle?

Orphée

Elle n'est pas d'ici.

Choeur

Prendrait-il femme hors du pays?

Malheur!

Orphée

Rappelez-vous, l'an passé,

Sur cette place,

La plus belle des quatre soeurs,

Dans la maison roulante...

Choeur
Insensé!
S'allier avec cette race
De sournois, de maraudeurs!

Orphée
Eurydice qui danse et chante
Si sauvagement.

Choeur
La fille de Bohème
Ne voudra pas de toi, heureusement.

Orphée
Taisez-vous! Je l'aime
Et j'ai son serment.

*(Eurydice entre brusquement, haletante, éche-
velée, comme si elle était poursuivie.)*

IV
Air d'Eurydice

14 Eurydice
Mes parents,
Quand je leur ai dit que je l'aimais,
M'ont répondu: 'Jamais
Fille de notre sang
N'épousera villageois ou manant –
Jamais!'
Le sang se tait toujours,
Dès que parle l'amour.
Ne pas l'épouser!
Plutôt
Mourir de faim ou me jeter
A l'eau!
'Choisis alors,
Choisis entre un dompteur de chevaux,
Un laveur d'or,
Un musicien errant,
Un colporteur,
Un contrebandier, un mendiant!
Mais choisis ton époux
Chez les nomades, chez nous!'
Merci, la loi des Bohémiens n'est plus pour moi!
Celui que j'ai choisi,
Orphée!
C'est toi!

(Orphée vient de la prendre dans ses bras.)

V
Réconciliation du Choeur et
d'Orphée

Orphée
Moi! bien-aimée!
Pour moi toute meurtrie
Et déchirée aux épines...

Choeur
Pour son amant
Elle s'est enfuie,
Traquée,
Hors de souffle, cheveux au vent.

Eurydice
Pitié! Cache-moi;
Sur eux je n'ai qu'un jour d'avance.

Orphée
Tu frissonnes!
Viens! ici dans ma maison.

Eurydice
Derrière moi ils ont crié: 'Malédiction!
Vengeance!'
Ah! sort affreux!
Ils me poursuivent,
Ils battent les buissons.

Choeur
Jamais Bohémiens ne pardonnent.

Eurydice
Et demain, ah! ah! morte ou vive,
Ils me reprendront.

Choeur
Il a guéri
Mon chien qui avait une patte foulée,
Mes arbres mourant de la pelade,
Ma vigne malade!
Il est notre ami!
Ecoute! écoute! Orphée.
Pauvres amants, écoutez!
Ne restez pas ici.
Fuyez!

VI
Duo d'amour d'Orphée et
d'Eurydice

*(Orphée et Eurydice, comme s'ils n'avaient pas
entendu les dernières paroles du choeur.)*

Eurydice
Mon rêve, mon désir!
Mon espérance!
Tu es là!

Orphée
Prends ce soupir,
Prends ce baiser,
Prends ce silence!
Je veux chanter,
Je ne peux pas.

Eurydice
Mon Orphée! Mon Orphée!
Serre-moi plus fort dans tes bras!

Orphée
Mais ta voix tremble,
Mon ange, ma fée,
Je ne t'entends pas.

Eurydice
Je ne sais plus chanter.

Orphée
Tu me ressembles.

Eurydice
Je suis comme toi.

Orphée
La faute en est
A ton amour...

Eurydice
...à mon amour...

Orphée et Eurydice
...à notre amour.

Orphée
Abeille! reine!

Eurydice
...à notre peine.

Orphée
à notre émoi.

VII
Reprise du Choeur et départ
des amants

Choeur
La nuit vous presse.
Il faut gagner la montagne et ses bois.
Amis! Amis! Plus de caresses.
Là-haut, là-bas, bien mieux que nous,
Le Sanglier, le Renard, l'Ours, le Loup
Vous défendront.
Soyez heureux!

Orphée et Eurydice
Merci! adieu! adieu!
(Ils sortent.)

Choeur *(seul)*
Maréchal!
Vannier!
Charron!
Demain, à ces crasseux, à ces voleurs
Qui nous réclameront
Eurydice et Orphée,
Nous répondrons
En montrant la maison du rebouteur
Toujours muette et fermée!

Rideau

Acte II	Je sens trop fort, trop fort le mal qui me dévore; C'est ce soir que je dois te quitter.	Eurydice Maître Sanglier, Père Loup, Brave Ours, gentil Renard blond! Ecoutez bien Eurydice, O mes quatre compagnons! C'est pour un dernier service. Vous avez eu compassion De notre grande détresse O gardiens de notre abri, Vous nous avez défendus. Que jamais votre tendresse N'abandonne mon mari, Lorsque je ne serai plus. Faites-moi cette promesse Et je mourrai sans souci!	VI Dernières paroles d'Eurydice Eurydice Pourquoi me plaindre du sort? Et que craindrai-je de la mort? Puisque tu me seras fidèle et qu'un jour tu me rejoindras, notre séparation me semble moins cruelle. Mon ami, je ne pleure pas! Doux animaux, adieu! Mon Orphée, à bientôt! <i>(Elle meurt dans les bras d'Orphée.)</i>
Choeur des vieux animaux, Orphée, Eurydice Une enceinte naturelle, formée par d'abruptes parois au fond d'un paysage sylvestre. A gauche, une grossière construction de pierres sèches en forme de ruche, pareille à un abri de berger. A droite, vers la forêt, une source alimente un abreuvoir creusé dans la roche. C'est là que se réunissent les bêtes à la tombée du jour. Lever du rideau sur la scène vide; puis tous les animaux sortent un à un de la forêt et se groupent autour de la source.	Orphée Seule, seule, sans moi, Oh! ne pars pas pour le cruel voyage! Eurydice Ne pleure plus. Et, pour qu'une dernière fois, Je puisse, à la clarté du jour, Voir ton visage, Lentement, lentement sous le feuillage, Veux-tu, veux-tu, Me porter, ô mon amour?	IV Serment des animaux Choeur Ne nous a-t-il pas appris Le langage et la musique? Et, grâce à son art magique, Ne nous a-t-il point guéris? Ton mari, notre pasteur N'a-t-il pas eu, lui aussi, Pitié de nos misères? N'a-t-il point calmé nos douleurs, Séchés nos ulcères? Nous te jurons, nous te jurons, ma soeur, Que nous le soignerons toujours comme un frère.	VII Choeur des funérailles <i>(Les animaux emportent la dépouille d'Eurydice. Orphée les suit silencieusement.)</i> Choeur Prenons-la sur nos épaules. Les fleurs se fanent, le ciel s'obscurcit. Le vent, les feuilles se désolent. La source gémit. Pour qu'elle repose en paix, plus loin, plus loin encore dans la forêt, nous allons lui creuser une tombe. Douce, douce, légère colombe.....
I Choeur des animaux Choeur Je suis trop vieux. Tu as oublié tes finesses. Il est boiteux. Nos jambes n'ont plus leur souplesse. Le loup a perdu le goût du sang. Notre fourrure s'est pelée. Mon poil est blanc. Nos dents, nos griffes sont usées. La femme d'Orphée est à l'agonie. Ils sont encore plus malheureux que nous. Lui est ivre de douleur, presque fou, Parce qu'il ne peut lui rendre la vie.	III Dernières recommandations d'Eurydice aux animaux Elle paraît, chancelante, à la porte de la cabane. Orphée la soutient, l'étend sur une civière de verdure que les animaux ont préparée, et s'agenouille. Eurydice Maintenant, donne-moi la main, J'ai froid. Orphée O détresse mortelle! Eurydice Les voiles d'une nuit sans lendemain Déjà s'épaississent sur mes prunelles. Choeur Douce lumière des vivants, Ah! dure, dure pour la pauvre malade Encore un instant. Eurydice Bons camarades; Approchez-vous. Orphée O souvenir atroce! Ils étaient là aussi, le jour des noces.	V Lamentations d'Orphée Orphée O guérisseur, sans espoir, à quoi bon ta science, puisqu'il te faut bien ce soir avouer ton impuissance? A quoi bon savoir les propriétés des fleurs, des fruits, des racines? Contre une telle fatalité, à quoi bon la médecine? A quoi bon connaître les maladies, quand la seule que tu ignores est celle dont la perfidie frappe la femme que tu adores	Rideau

16

17

Acte III	Sanglier... Mais, ce soir. J'ai beau ne point fermer les portes, Ce soir, ils ne viennent pas, ce soir, ils m'auront oublié. Personne ne me parlera ce soir de ma pauvre morte.	La Soeur cadette. Tu n'es qu'un menteur, Orphée!
Orphée, Choeur des Bohémiennes L'intérieur de la maison d'Orphée. C'est une pièce unique, qui doit évoquer à la fois une pharmacie de village et un vieux cabinet d'histoire naturelle. Sur les murs, entre des panneaux symboliques agrémentés de devises grecques et latines, s'élèvent des boiseries rustiques où sont rangés toutes sortes de pots en faïence et de verreries. Des herbes sont pendues aux poutres enfumées du plafond. Grandes jarres dans les coins et, ça et là, dans un désordre d'ex-voto, béquilles, appareils orthopédiques, bras et jambes de plâtre. Trois portes entr'ouvertes (au fond, à droite et à gauche). Orphée médite au milieu de la pièce, le front dans les mains, devant son large comptoir entre son codex et sa balance.	II Choeur des Bohémiennes (derrière la scène) Choeur (dans le lointain) Morte! Morte! La pauvre est morte! Orphée (prêtant l'oreille) Quelle fureur! Quelle tendresse! Ces voix! Ces voix! Ces voix! Qui est-ce? Choeur (se rapprochant) La nouvelle qu'on colporte Dans le pays depuis un an, Nous l'apprenons en arrivant! Morte! Morte! La pauvre est morte, Par la faute de son galant!	Orphée (seul, revenant s'asseoir à sa table, la tête entre les mains, comme au début) Mon Eurydice!... vivante, Comme elle aurait confondu Ces jalouses, ces méchantes! V La Soeur jumelle Elle apparaît à la porte du fond et, se penchant sur Orphée qui lui tourne le dos, elle lui passe les bras autour du cou.
18 C'est un soir d'hiver et la nuit tombe vite. I Chanson d'Orphée au travail Orphée Et me voilà de nouveau comme autrefois, Dans ma boutique, A préparer des remèdes villageois Avec des herbes aromatiques. Il semble que rien n'a été changé A ma vie ancienne. Tout le monde me croit consolé; Personne ne se doute que mon coeur saigne. Personne!... sauf mes bons animaux; Et quand ils me rendent visite, Ils me reprochent de n'être point resté là-haut, De les avoir quittés trop vite. Allons!... puisqu'il fait déjà nuit, Il me faut un peu de lumière... (Orphée se lève et allume les chandelles.) Je suis de plus en plus seul ici! Personne ne se penche sur ma misère!... Personne!...sauf Ours, Loup, Renard et	III La Soeur aînée La Soeur aînée (se dressant sur la porte de droite) ...Oui, à toi! Je suis son aînée. Orphée Ma soeur! Ma soeur! La Soeur aînée Je viens te demander des comptes. Orphée Nous unirons notre douleur. La Soeur aînée Orphée! Orphée! Chez nous déjà, sais-tu ce qu'on raconte?.... Que c'est toi qui l'as tuée!... Orphée Mensonge monstrueux! Calomnie imbécile! Contre un mal mystérieux Tous mes soins furent inutiles. La Soeur aînée Non!... C'est pour toi qu'elle s'est enfuie, Et sans toi, chez nous, elle serait encore en vie. Orphée (se voilant la face) Cherche, cherche bien, cherche encore, Tu ne reprocheras à Orphée Que de l'avoir trop, trop aimée, Que de l'aimer trop encore. (La Soeur aînée a disparu.) IV La Soeur cadette La Soeur cadette (se dressant sur la porte de gauche et menaçant Orphée) Menteur! Orphée (se tournant vers elle) Maintenant, la soeur puînée!	La Soeur jumelle Moi, je ne suis pas comme elles! Dis-moi?... veux-tu m'épouser? Je te rendrai le bonheur... Orphée (la repoussant doucement) Soeur jumelle! Soeur jumelle! Je tiens trop à mon malheur. Je ne veux pas le laisser. Je n'ai que lui sur la terre. La Soeur jumelle (reculant) Ah! mes soeurs! Point de pitié, Puisque son coeur est de pierre! VI Grand Air d'Orphée Orphée Enfin sont-elles parties, Et vais-je avoir la paix? Ma paix n'est point de cette vie!... (Il se lève.) Oh! mon Eurydice, ce soir 19

Comme tu me sembles près!
(*Et il se promène, égaré.*)
Je te vois, je crois te voir,
O bien-aimée!
Quelle espérance insensée,
Là, tout d'un coup me soulève?...
J'ai cru te voir, te saisir...
N'est-ce qu'un rêve?...
Non! Non! bientôt je vais mourir!

VII La Mort d'Orphée

*Les trois soeurs ont reparu en même temps,
chacune sur sa porte, la première armée d'une
paire de ciseaux, la seconde avec un bâillon et
la dernière avec un fouet. Elles se précipitent
sur lui, mais il ne se défend pas.*

Choeur
Il est temps d'expier ton crime!
Meurs, que nous vengions ta victime,
Et notre sang!
(*Orphée tombe.*)

Orphée
Un rêve? un rêve? non!... la fin de mes
tourments.
Mes soeurs! nous n'avons plus les mêmes yeux:
Je vois, je vois mon Eurydice qui s'avance...
(*Il reste les bras tendus vers sa vision.*)

Choeur
(*reculant avec effroi, mais trop tard*)
Le malheureux!
Il l'aimait bien! Il l'aimait bien!... Silence...
(*Orphée meurt.*)

FIN

biografieën uitvoerenden

James Doing

De Amerikaanse tenor James Doing (Connecticut 1960) was na zijn studie van 1984 tot 1987 verbonden aan de Studio van De Nederlandse Opera. Hij zong meer dan dertig operarollen bij verschillende operahuizen in Europa en Amerika, waaronder Parijs, Nice, Luik, Amsterdam, St. Louis, Santa Fe en Cleveland. In de VARA-Matinee zong hij tweemaal in opera's van Donizetti. Zijn uitgebreide repertoire reikt van Monteverdi tot hedendaagse composities. Tijdens het Holland Festival van 1989 vertolkte hij de rol van Gorlaeus in de wereldpremière van *De materie* van Louis Andriessen. Momenteel specialiseert hij zich in Mozart en Bach. In 1990 zong hij in het Concertgebouw de tenor-aria's in de *Matthäus Passion*, en het jaar daarop trad hij in Darmstadt op als Evangelist. Tijdens het vorige Holland Festival trad hij op in Berio's *Un re in ascolto* en in *Il ritorno d'Ulisse in patria* van Monteverdi bij De Nederlandse Opera.

Didier Henry

De Franse tenor Didier Henry studeerde aan het Conservatoire National Supérieur in Parijs en aan L'Ecole d'Art Lyrique van de Opéra de Paris. Na het winnen van verschillende internationale concours trad hij op in diverse operahuizen en op internationale festivals. Daarnaast werkte hij mee aan operaproducties van Radio France, waar hij vooral opviel in *Tête d'or* van Henry Barraud met het Orchestre National. Hij zong Pelléas in een nieuwe productie van *Pelléas et Mélisande* in Moskou onder leiding van Manuel Rosenthal, een partij die hij vervolgens ook in Nice voor zijn rekening nam. Didier Henry werkte mee aan tal van plaatopnamen, o.a. de *Pelléas et Mélisande* die onder leiding van Charles Dutoit voor Decca gemaakt werd en waarin hij de rol van Pelléas vertolkte. In de nabije toekomst zal hij onder Riccardo Chailly de rol van Albert in Massenets *Werther* zingen.

Harry van der Kamp

De bas Harry van der Kamp (Kampen 1947) studeerde solozang en muziekinterpretatie bij Alfred Deller, Pierre Bernac, Max van Egmond en Herman Woltman. Hij trad op in oratoria, liederen en ensemblewerken uit alle periodes van de muziekgeschiedenis en werkte mee aan opera's als *L'Incoronazione di Poppea*, *Die Zauberflöte*, *La Serva padrone* in theaters in Nederland, Frankrijk, Italië en Oostenrijk. Hij was te gast op vele Europese festivals, waaronder de Berliner Festwochen, het Holland Festival, het Festival van Vlaanderen en het Spoleto Festival. Ook geeft hij in het buitenland cursussen over vocaaltechnische en interpretatieve aspecten van de barokmuziek. Hoewel Harry van der Kamp zich vooral heeft toegelegd op de vertolking van barokke en klassieke werken, laat hij zich ook in het hedendaagse repertoire niet onbetuigd. Zo zong hij de titelrol in de bekroonde opname van *Le Testament de Villon* van Ezra Pound onder leiding van Reinbert de Leeuw. Harry van der Kamp is lid van het Nederlands Kamerkoor en oprichter van het Gesualdo Consort Amsterdam.

Maarten Koningsberger

De bariton Maarten Koningsberger begon zijn muzikale loopbaan als pianist. Zijn vocale opleiding genoot hij aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam bij Max van Egmond en in Parijs bij Udo Reinemann. Al tijdens zijn conservatoriumtijd maakte hij deel uit van het Quink Vocaal Ensemble. Na zijn solo-examen in 1982 zette hij zijn studie voort aan L'Ecole d'Art Lyrique van de Opéra de Paris, en zong bij de Opéra Comique in *Ariadne auf Naxos* en *Dialogues des Carmélites*. Hij sloot zijn opleiding af bij het Atelier de Chant van de Opéra de Lyon en nam vervolgens deel aan meester cursussen van o.a. Elisabeth Schwarzkopf. In Cannes zong hij in 1984 de wereldpremière van *The Boy Who Grew Too Fast* van Menotti, die hem uitnodigde voor het

Festival van Spoleto. In 1985 zong Maarten Koningsberger in Menotti's *Help, Help, the Globolinks* en vertolkte hij de titelrol in *Orphée aux enfers* in Parijs. Koningsberger maakte recital-tournees door Italië, het Midden-Oosten en Zuid-Amerika. Bij Opera Forum vertolkte hij de titelrol in *Pelléas* en *Orphée aux enfers* en werkte hij mee aan *Carmen*, terwijl hij vorig jaar de rol van Tancredi voor zijn rekening nam in de Nederlandse Opera-produktie van Monteverdi's *Il Combattimento di Tancredi e Clorinda*.

Ellen van Lier

De sopraan Ellen van Lier sloot haar opleiding aan het Haagse Conservatorium cum laude af. Zij volgde cursussen interpretatie bij Robert Holl, Elisabeth Söderström en Elisabeth Schwarzkopf. Al vroeg in haar carrière werd zij uitgenodigd voor optredens met Yehudi Menuhin en Kenneth Montgomery. In 1984 maakte zij haar debuut in het Concertgebouw in *Exultate Jubilate* van Mozart. In het voorjaar van 1986 breidde zij haar werkterrein uit naar Frankrijk, Spanje en Oostenrijk. Sinds 1985 vervult zij regelmatig gastrollen bij Opera Forum. In april van dat jaar debuteerde zij bij de Nederlandse Operastichting in *Dr. Faustus* van Konrad Boehmer. In 1986 zong ze Marzelline in *Fidelio* onder Edo de Waart in de regie van Harry Kupfer. In 1987 en 1989 vertolkte ze Xenia in *Boris Godoenov*. Vanaf 1987 was zij als vaste gastsoliste verbonden aan de Komische Oper Berlin, waar ze debuteerde als Zerlina. Bij Opera Forum zong ze Musetta in *La Bohème* en Ännchen in *Der Freischütz*. Ellen van Lier is sinds 1990 verbonden aan de Opera van Neurenberg, waar ze optrad in opera's en operettes.

Caren van Oijen

Na het behalen van het solodiploma aan het Conservatorium van Arnhem bleef de mezzo-sopraan Caren van Oijen onder de hoede van haar lerares Aafje Heijnis. In 1987 sloot zij zich

aan bij de Opera Studio van Harry Kupfers Komische Oper Berlin, waar zij debuteerde als Olga in *Jevgenjin Onjegin*. Ze volgde een lied-cursus bij Elisabeth Schwarzkopf. Als concertzangeres werd ze gevraagd in binnen- en buitenland, onder meer door het Gewandhaus-Orchester in Leipzig, het Schauspielhaus in Berlijn, de Händelfestspiele en het Santander Festival. Ze trad op onder leiding van dirigenten als Peter Schreier, Ed Spanjaard, Hartmut Haenchen en Yuri Pikhas. Zij werkt aan de opbouw van een uitgebreid opera-repertoire, bestaande uit rollen als Mignon, Olga, Derde Dame en de Boswachtersvrouw in *Het sluwe vosje* van Janáček. Dit seizoen was zij onder andere te horen als Leocasta in Händels *Giustino* bij de Komische Oper Berlin.

Anne-Marie Rodde

De sopraan Anne-Marie Rodde maakte haar debuut zowel in Parijs als Londen in de titelrol van Stravinsky's *Le Rossignol*. In Parijs zong ze daarnaast onder andere Sophie in *Der Rosenkavalier* en Nanette in *Falstaff*. Zij is een Rameau-specialiste. Ze debuteerde in Covent Garden als Aricie in *Hippolyte et Aricie*, een partij die ze vervolgens ook in Lyon zong. Ze trad op in *Les Indes galantes*, in de eerste geësceneerde opvoering van *Les Boréades*, en zong Armélite in *Zoroastre* bij Saddler's Wells Opera. Haar carrière voerde haar langs de grote Amerikaanse en Europese operahuizen. Ze zong Susanna in *Le Nozze di Figaro* in Montreal, Mélisande in Rome, Philine (*Mignon*) in Amsterdam en Stockholm, en trad op in Zürich, Genève en Barcelona en op festivals in Praag en Luxemburg. Als concertartiest/solozangeres trad Anne-Marie Rodde op met beroemde dirigenten als Georg Solti, Lorin Maazel, Daniel Barenboim en Amin Jordan. In Amsterdam zong ze in *L'Enfant et les sortilèges* met het Concertgebouworkest onder Charles Dutoit. Ook werkte ze mee aan een plaatopname van *Les Noces* van Stravinsky onder Kent Nagano.

Joke de Vin

De alt Joke de Vin kreeg zanglessen van Jo Bollekamp, die haar voorbereidde op haar zangopleiding aan het Rotterdams conservatorium en haar begeleidde in haar verdere carrière. In 1976 behaalde zij het diploma solozang cum laude, en in 1978 de Prix d'Excellence. Zij trad op in vrijwel alle grote zalen van Nederland, onder leiding van dirigenten als Ernest Bour, Charles Dutoit, Hans Vonk, Edo de Waart en Reinbert de Leeuw. Naast vele optredens in België, Duitsland, Engeland en Spanje maakte zij met het Nieuw Sinfonietta Amsterdam een tournee door Noorwegen. Ze trad dikwijls op voor de Nederlandse radio en televisie en voor de Belgische en Noorse radio. In de VARA-Matinee zong ze in *Pique dame* en *Oorlog en vrede*. Haar repertoire omvat naast vrijwel alle oratoria ook liederen uit verschillende perioden. Omdat haar stem een groot bereik heeft, zingt ze naast lage alt- ook mezzopartijen. Ze maakte haar operadebuut in *Die Zauberflöte* bij De Nederlandse Opera in 1988, waar ze in 1990 tevens meewerkte aan *Parsifal*. Bij Opera Forum zong ze in het seizoen 1990-1991 Mrs Quickly in Verdi's *Falstaff*.

Schönberg Ensemble

Het in 1974 in Den Haag opgerichte Schönberg Ensemble bestaat uit een kern van veertien musici: dirigent, zes blazers, vijf strijkers, pianist en harmoniumspeler. Sinds de oprichting is Reinbert de Leeuw dirigent van het Schönberg Ensemble. Afhankelijk van de uit te voeren composities wordt de kern uitgebreid tot grotere, steeds enkelvoudige, bezettingen. De programmering richt zich op de kamermuziek van de twintigste eeuw, waarbij ook verbindingen met de negentiende eeuw gelegd kunnen worden. Een bijzondere plaats in het repertoire van het Schönberg Ensemble wordt gevormd door de complete kamermuziek van de drie belangrijkste componisten van de Tweede Weense School: Arnold Schönberg, Alban Berg en Anton Webern. Sinds 1974 gaf het Schönberg Ensemble concerten in Nederland,

België, Frankrijk, Duitsland, Finland, Hongarije, Engeland (o.a. in de BBC-Proms), Schotland, Spanje, Portugal, Italië, Polen, de Verenigde Staten, de Sovjetunie, Canada en India en er werden diverse radio-, televisie-, plaat- en cd-opnamen gemaakt.

Reinbert de Leeuw

De dirigent Reinbert de Leeuw (Amsterdam 1938) studeerde piano en muziektheorie in Amsterdam en compositie bij Kees van Baaren aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Hij schreef werken voor orkest en kamermusiekensembles en is co-auteur van de opera's *Reconstructie* (1969) en *Axel* (1977, met Jan van Vlijmen). Hij publiceerde een boek over Charles Ives en een bundel essays getiteld *Muzikale anarchie*. Zijn activiteiten als uitvoerend musicus (pianist/dirigent) zijn bijzonder veelzijdig. Hij is mede-oprichter van de Rondon Serie, die sinds haar ontstaan in 1972 een belangrijke rol in het Nederlandse muziekleven vervult. Als pianist heeft hij vooral bekendheid gekregen door zijn Satie-interpretaties. Reinbert de Leeuw is sinds de oprichting in 1974 dirigent van het Schönberg Ensemble. Daarnaast dirigeert hij veelvuldig de grote Nederlandse orkesten.